

Актори політичного процесу

Політичний процес - складне, багатоскладне явище, природа якого визначається функціонуванням динамічних систем, що відрізняються близькими (ізоморфними) структурними властивостями. Найчастіше політологи розглядають структуру макрополітичного процесу в трьох аспектах. По-перше, з точки зору взаємодії держави і громадянського суспільства, політичної системи з її соціальною сферою, державного управління і політичною участі *. По-друге, з позиції більш детальних компонентів, в тому числі діяльності соціальних акторів і політичних інститутів, що складає зміст цілісного макропроцесу. По-третє, структура процесу може бути описана в аспекті основних часових фаз і станів його розвитку, обумовлених встановленням відповідної рівноваги сил або ж її порушенням.

Головна складова політичного процесу, особливо при демократичному режимі, - сама активність людей, їх політичні дії, пов'язані з контролем над владою або тиском на неї. Із багато численних акцій (дій) і інтеракцій (взаємодій) різних акторів складають загальний хід і результати макропроцесу, який, треба згадати, вбирає в себе ряд мікропроцесів (або субпроцесів). Наприклад, електоральний процес складається не тільки із процедури голосування, коли громадяни вибирають своїх представників, але й із компаній окремих партій, дій, що забезпечують їм рівні умови для змагання, спеціальних суспільно-політичних, державних органів (виборчих комісій) та ін. Отже, при аналізі політичного процесу треба враховувати і цілісні макрорезультати, і формулючі мікропроцеси.

В той же час в політиці дія дії різниця, рівно як і вплив беручих участь в ній суб'єктів не рівнозначно: "важковики", але є і "бійці легкої ваги". Хоча кожній людині чи групі по визначенню все-таки належить яка-небудь функція в політичному процесі, маса людей відносно пасивна. Лише активна меншість, включаючи еліту і лідерів (в т.ч. суспільної думки), різного роду керівників(вождів), володіють вагомою силою, а роль їх помітна для суспільства. Тому вони і отримують більше всіх і нагород, і політичних дивідендів, і звинувачень, а в історії фіксуються як герої чи злодії. Разом з тим зводити роль діючих політичних акторів тільки лише до лідерів було б не вірно. Для розуміння активності окремих політичних акторів, що формулює цілісний політичний процес використовують такі характеристики:

- а) потенціал і статус;
- б) вид їх дії;
- в) спосіб інтеракцій між ними.

Потенціал політичних суб'єктів перш за все залежить від їх складу, бо діляться вони, умовно кажучи, індивідуальні і групові - наприклад, не залежні кандидати і виборчі об'єднання, що приймають участь у виборах. Далі, важливі ступені організованості, мобілізованості, і свідомості групового суб'єкту - деякі порівняно малі, добре ієрархізовані і дисципліновані партії іноді досягають більше результатів, ніж розвернуті, але аморфні соціальні рухи. Нарешті, ефективність діяльності суб'єкту залежить від об'єму його ресурсів (матеріальних, інформаційних і т.д.) і надійності контролю над ними.

Наступний параметр вивчення активності політичних акторів пов'язаний з характеристикою засобів, форм, методів, що його використовують для політичної боротьби. По-перше, це парламентські форми, пов'язані з роботою органів влади

представництва, які відрізняються від таких способів прямої, непарламентської дії, як мітинг. По-друге, види політичної активності громадян і їх груп діляться на ненасильницькі і насильницькі (тобто, типи боротьби, що вивчають відкрите застосування сил, громадянська війна, подавлення демонстрацій, страйків), але частіше всього розглядаються набір способів дій, що спираються на авторитет і переконання (маніпулювання суспільною думкою, бюрократичні методи регулювання та ін.). По-третє, ці різнобічні прийоми включають офіційні і неофіційні впливи акторів з приводу доступу до ресурсів і важелів влади.

Нарешті, третя характеристика політичних суб'єктів обумовлена типами відносин між ними. Напряма одне на одного дій різних акторів формують більш менш стійкі відносини і зв'язок між ними. Є багато варіантів політичної взаємодії, але найголовніших серед них п'ять: конфронтація, нейтралітет, компроміс, союз(коаліція) і консенсус. В основі даного ділення лежить принцип співвідношення соціальних інтересів і політичних позицій вступаючих в контакт суб'єктів.

При конфронтації полярність інтересів і позицій іноді призводить політиків і об'єднання, які вони представляють до відкритої протидії (в т.ч. збройної), як це стається в епохи революцій. Нейтральні ж відносини на деякий час наче виключають суб'єкт із поля активних взаємодій, політично маргіналізують його (це нестійкий стан проявляється в моменти голосування в парламенті по ключовим питанням, коли одна з фракцій втримується від рішень, не підтримуючи жодну з сторін). При компромісі (згоді) на перший стан виходить підтримка стабільного статус-кво у відносинах між суб'єктами при умові взаємних скидок, але при збереженні принципових розходжень. Союзи (коаліції) - значно більш тісні, навіть дружні форми політичного спілкування, коли об'єктивно існують перетини інтересів і деяке спів падання позицій. Нарешті остання ланка шкали взаємодій - консенсус між акторами; в даному випадку досягається згода по всім ключовим позиціям при майже повному спів паданні в розумінні кожним своїх інтересів. Іноді такі відносини закінчуються об'єднанням ряду партій в одну організацію, як це було в деяких країнах з соціал-демократами, соціалістами і комуністами.

В кінці кінців всі взаємодії зливаються в єдиний потік політичного процесу, будь-який стан якого, слід повторити, характеризується конкретною розстановкою і співвідношенням соціально-політичних сил. Внутрішня динаміка політичного процесу має специфічний механізм. Цей бік політичного життя - власне "буття політики" - американські вчені назвали політичною сценою, зв'язали її зі складною взаємодією державних і недержавних інститутів, груп і індивідів. В якій - не будь ситуації саме аналіз політичної сцени дозволяє побачити, як конкретно проявляють себе субпроцесу політики: управління і громадянський тиск, лідерство і партійне керівництво (або партійна стратегія і тактика), індивідуальна і грошова участь громадян.

Існує ряд понять, що описують політичну сцену. По-перше, це розстановка сил на ній в конкретній ситуації. Такий розгляд зв'язує течію політичної боротьби з фундаментальними просторово-часовими параметрами системи влади в деякій країні позиційним розміщенням різних суб'єктів по відношення до керівників. Досить часто в політології використовується шкала, що визначає політичних акторів з точки зору їх підтримки або протистояння правлячого угруповання. Позиція суб'єкта в даному політичному просторі дає змогу оцінити його положення відносно власного центра (вісі), тоді як його диспозиція розглядається вже в співвідношенні з іншими соціально-політичними силами. Відповідно, розстановка сил на політичній суші означає визначену конфігурацію позицій і диспозицій основних суб'єктів в кожній конкретній ситуації.

По-друге, для опису політичної сцени важливі характеристики співвідношення сил(їх рівновага чи не рівноважний стан), визначаючи перш за все згадані вище потенціалом акторів, контрольованих ними ресурсами і здатністю мобілізувати. Сама можливість контролю над якимось інститутом чи ресурсом ще не забезпечує політичний успіх. Потрібна також здатність швидко і ефективно мобілізувати і реалізувати цей капітал. Тобто, якщо розстановка сил в багато чому визначає якісний вимір політичної сцени, то їх співвідношення відображає її кількісні характеристики, зв'язані з об'ємами ресурсів, потенціалом політичних акторів і його актуалізацією.

Політична сцена, відображаючи складність і багато рівнів самого політичного процесу, має ступеневу(ешелонну) ієрархію. Динаміку балансу соціально-політичних сил на політичній сцені наглядно показує приклад ситуації в Франції періоду революції 1848-1851 рр. , блискуче описаний в класичній роботі Маркса "вісімнадцяте брюмера Луї Бонапарта " (1852).

Отже, поняття розстановки і співвідношення сил дають змогу охарактеризувати позиційну і ресурсну сторони балансування політичних акторів в конкретній ситуації. Перегрупування позицій вказує на перехід до наступного стану політичного процесу, спряженому з новими положеннями і потенціалами акторів. Найважливішою умовою чергової установки рівноваги сил виступає ефективне функціонування системи органів влади, тобто,

- власне субпроцес прийняття і реалізації рішень органами державної влади. Від того і залежать у цілому весь інституціональний механізм державного керування і навіть параметри політичного режиму країни.

О.Г.Боднаров, доц., канд філос. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Підходи до інтерпретації політичного процесу

Політичний процес як проблема зв'язана з функціонально-динамічними аспектами політичної системи, насамперед із взаємодією з її соціальним середовищем.

Поняття політичного процесу використовується звичайно в двох відносинах, умовно позначених як його макро- і мікромасштаби. У макроаспекті його визначають, як хід розвитку, узагалі відтворення політичної системи під впливом діючих на неї факторів, тобто як її універсальну динамічну характеристику. У мікроаспекті під політичним процесом розуміється якась рівнодіюча акцій різних соціальних і політичних суб'єктів, тобто сукупність субпроцесів.

Інтерпретація В авторитетній «Міжнародній енциклопедії соціальних наук» (1968) написано: «Політичний процес зводиться до діяльності людей у різних групах із приводу боротьби за владу і її використання для досягнення своїх індивідуальних і групових інтересів:»

Виходить, осягти сутність цього явища можна за допомогою розгляду його компонентів, а політична діяльність окремих учасників виступає як вихідний пункт вивчення процесу як такого. Якщо визначення політичного процесу в цілому («макрОВизначення») складається на основі загальних суджень, що дозволяють зробити